

Тема: Проблема Добра і Зла в творчості М.Хвильового.

Мета: Розкрити проблематику творчості М.Хвильового на прикладі оповідання “Мати” та новели “Я (Романтика)”; поглибити знання про психологічний твір та його ознаки; розкрити суперечність між гуманістичними, вселюдськими ідеалами й жорстокою дійсністю революції та громадянської війни; допомогти збагнути весь жах громадянської війни і вплив розгартіяшу в суспільстві на знівелювання моралі; занепад духовного; формувати новий погляд на історичні події; нове бачення світу з позиції національних духовних інтересів українського народу; виховувати в учнів гуманізм та милосердя.

Тип уроку: урок-роздум.

Міжпредметні зв'язки: зарубіжна література, російська література, історія, музика, живопис.

Хід уроку:

Епіграф уроку: “Істинно: Хвильовий. Сам хвилює і нас усіх хвилює, п'янить і непокоїть, дратує, знесилює і полонить. Аскет і фанатик, жорстокий до себе і до інших, хворобливо вразливий і гордий, недоторканий і суворий, а часом-ніжний і сором'язливий, химерний характерник, залюблений у слово, у форму “мрійник”.

(В. Коряк)

Вчитель: М. Хвильового називають романтиком революції, а його проза-ціла романтична течія в українській літературі ХХ ст., основоположником і пропагандистом якої він був. І все ж ранню творчість М.Хвильового складно однозначно кваліфікувати, втискуючи в рамки романтизму, оминаючи і наявність у його творах імпресіонізму, а то й експресіонізму.

Учень-літературознавець: Імпресіонізм-літературна течія, представники якої передають найтонші, майже миттєві порухи психіки героя за допомогою вдало Представники. Живопис: Мане, Моне, Ренуар; скульптор: Роден; література: брати Гонкури, Верлен, Мопасан, Бунін, Чехов, Стефанік, Коцюбинський, Тичина, Кобилянська.

Учень-літературознавець: Експресіонізм-літературна течія, представники якої передають перш за все особисті переживання письменника, його духовний світ (біль, страждання, любов, надію, віру). Представники: Живопис: Ван Гог, Гоген, Сезан; Музика: Р.Штраус; література: Кафка, Бехер, Андрєєв, Довженко, Винниченко.

Вчитель: Сучасне життя М.Хвильового владно увійшло в твори письменника. Правда, чистота і чесна правда промовляє до читача. Письменник ніби виступає літорисцем тогочасних подій.

І. Бесіда за оповіданням “Мати”.

Питання до учнів: Який жанр усної народної творчості вам нагадує оповідання “Мати”?

Відповідь учнів: В оповіданні наявний міфологічний струмінь, навіть сам початок твору нагадує зачин народної казки. І сама характеристика образів теж іде від казки. Саме так у народній творчості подається опис героя: він звичайний, непоказний, але має щось і незвичне. Таким є батько двох синів. Не маючи коштів, хоч і продав він своє майно, віддав старшого до гімназії, якому наказує бути “як Тарас Бульба”.

Вчитель: Далі події розвиваються, як і в казках. Іншим зростав менший син. Такі різні брати, як і в казках. Тільки в творі Хвильового події розвиваються по-іншому. До таблиці “Порівняльна характеристика образів Остапа та Андрія” викликаються два учні, які розповідають про виховання братів.

<i>Порівняльна характеристика образів Остапа та Андрія</i>		
ОСТАП		АНДРІЙ
чистенький костюмчик	↔	засмальцьована сорочка
пахучі сосиски	↔	чорний хліб з олією
весела усмішка	↔	суворий погляд
місцева гімназія	↔	ремесна школа
відповідав більшою ласкою	↔	не вмів ласкатись
обіцяв цукерки	↔	не чула теплого слова
не мала допомоги	↔	не знала колишніх злиднів
пан ротмістр	↔	дезертир
офіцер	↔	червоний
один раз продзвенів шаблюкою, чужий голос, брат-найлютіший ворог		

Вчитель: Пригадайте твір М. Гоголя “Тарас Бульба”. Яка доля двох братів? Чи так само виховувались брати з оповідання М. Хвильового?

- Хто з братів вам більше сподобався? Чому?
- Як ви ставитесь до того як виховувались брати?

Не казковими стають два брати; два сина: один засліплений люттям, другий також засліплений люттям, що один у гніві вовком кидається на матір, що другий ричить звіром на неї. В казках менший син ніколи не втрачав людяності, ніколи його серце не черствіло настільки, щоб стати на прю з матір'ю.

- Що трапилось? Справді казка скінчилась. Жорстокість, з якою зіткнулися брати, затьмарила їхній розум. Обое досхоchu впилися людської крові, обое втратили людську подобу: і білогвардієць, і офіцер червоної армії.

- Як ви вважаєте, чи був в матері інший вихід з цього положення?
- Що б ви зробили на її місці?
- До якого висновку приводить ця страшна, трагедійна казка?

Висновок учнів: Жорстокість і насильство нічим, навіть найвищою, найблагороднішою метою виправдати не можна. Жорстокість, як і пролита кров, вбиває все людське в людині, робить її звіром, бездуховною істотою.

Питання до учнів: А чи зустрічали ви вже в літературі тему братовбивства? (Каїн та Авель, Рем і Ромул, Ю Яновський “Вершники”).

II. Коментоване читання новели М. Хвильового “Я (Романтика)”.

Учень-літературознавець: Новела виникла в епоху Відродження в Італії. Саме слово “новела” є синонімом слова “сенсація”, а українською перекладається словами “новина”, “несподівана звістка”. Крім несподіваної розв’язки, новелі властиві: надзвичайно стиснута сюжетна пружина. Новелістами були: М. Коцюбинський, Г. Косинка, М. Хвильовий, Ю. Яновський.

Вчитель: М. Хвильовий започаткував неоромантичну течію психологічного плану. На цьому поприщі в українській літературі він став новатором. Особливістю творів митця є те, що сюжет у них відіграє не головну, а допоміжну роль, і тому часто розмитий. Автор не викінчує своїх думок, розкидає короткі влучні вислови по тексті; а за цими словами чи фразами криється такий потужний рух думки, що інтелектуальний читач вловлює висновки з натяків, з асоціацій, з проєкцій на саме життя.

О. Білецький говорив, що твори “Я (Романтика)” та “Мати”-це твори невлаштованості й невідповідності життя мріям героїв. Новела присвячена “Цвітові яблуні” М. Коцюбинського. Цим Хвильовий підкреслює свою спорідненість з М. Коцюбинським.

Літературний критик (учень): М. Коцюбинський “Цвіт яблуні”. Оповідь ведеться від імені батька, на очах у якого протягом кількох діб помирає єдина трирічна донечка. Кожна деталь своєрідно є переломлена через схвильовану психіку героя, передає його душевні і фізичні страждання (шелест, стук, вогник лампи). Психологічний сюжет ускладнюється тим, що ліричний герой не

просто батько вмираючої дитини, але й митець, зір і слух якого натреновані на уважне спостереження. Назва твору символічна - цвіт яблуні-символ передчасно обіраного життя.

Пояснення вчителем образів-символів:

Марія-асоціація з Пречистою Дівою, образ рідної матері, символ усього найсвятішого терпеного й терплячого, всепрощаючого у своїй любові.

Символ “загірної комуни” почерпнутий зі сквородинських уявлень про рай на землі й “нагірню республіку” як осередок праведників.

Символічний “бій годинника” відіграє роль перестороги Бога, це нагадування про короткочасність людини на землі та її необхідність у будь-яку хвилину дати звіт за вчинки перед Всевишнім.

Безіменний голова трибуналу-революційний романтик, який мріє про щастя для всіх у майбутньому, хоч би це примарне щастя й будувалося на горах людських кісток і ріках крові. Він втягнутий у злочинний вир: судить, розстрілює, причому робить це ще й з роздумами й навіть самооправданнями, нібито іншого вибору нема, що саме так було завжди, що взагалі “темна історія цивілізації”.

Бесіда з учнями:

Головні події у творі відбуваються у княжому палаці. Чому саме тут?

Відповідь учнів: Це спроба плебсу пожити в умовах, у яких жили аристократи, в середовищі вимріяної у дитинстві казки.

Питання: Про що говорять такі слова: “Князь хмуриє брови, княгиня-надменна”?

- Чому чорний трибунал комуни зневажливо ставиться й нахабно возсідає на дорогих меблях, користується послугами вишколених лакеїв, розпиває столітні княжні вина?

Відповіді учнів: Це гра у всемогутність, у вищість, гра кровожадних істот, які навіть не мають права називатися людьми. Зверніть увагу на кольори, які оточують чорний трибунал комуни. Про що це говорить?

- Як автор атестує членів трибуналу: безіменного голову, Андрюшу, доктора Тагабата, дегенерата? (учні зачитують).

- Хто вам подобається із вищезгаданих героїв?

- Чи має позитивні риси Андрюша? Якщо так, то які саме?

- Як ви розумієте самовиправдання головного персонажа: “Я-чекіст, але і людина”? Чому автор не дає йому імені?

Відповідь учнів: Безіменний голова трибуналу виховує себе як надлюдину. Він переконаний, що заради комуни не побоїться віддати своє життя, піти на будь-який крок, будь-який злочин. У той же час мати для нього на початку новели-найвища цінність і від ілюзорного ідеалу.

Питання: - Про що говорять такі слова: “Я здавлюю голову”?

- Чому голова чорного трибуналу знеможений після підписування страти?

- Як на вас вплинула картина присудження до розстрілу вдови, матері трьох дітей?

- Чому мирні жителі поклали свої надії на Месію?

- Голова трибуналу заявляє: “Так якого ж чорта, мати вашу перетак, не зробіте цього Месію з’чека”? Як це зрозуміти?

Учень-лінгвіст: Версальці-всі ті, хто проти комунарів. У роки революції це слово вживалося як символ подоланої монархії, адже було запозичене з історії часів Паризької комуни.

Питання вчителя: - Чи стає це слово, версальці, синонімом слова “вороги”?

- У мирі і злагоді перебувають між собою члени трибуналу?

- Чому безіменний голова трибуналу, що рівняється на доктора Тагабата й дегенерата, прекрасно усвідомлюючи при цьому, що перед ним звірі у людській подобі, а не звірці для наслідування?

-Яку роль у новелі відіграє число 666? У якій частині Біблії воно фігурує?

-Чи розуміє герой, що служить дияволу?

- Чи мав можливість голова трибуналу розстріляти дегенерата й випустити всіх полонених на волю? Чому не зробив цього?

- Чому доктор Тагабат “дозволив” голові трибуналу вирішити самому відпускати чи вбивати свою матір?

- Залишки совісті спонукають голову трибуналу попроситися з мертвою ненькою? Чи дає це зробити дегенерат?

- Про еволюцію чи деградацію головного героя можна говорити на основі прочитаного?

- Маяками “загірньої комуни” головний персонаж у кінці твору вважає підпалені чекістами стодоли й стіжки сіна. Позитивним чи негативним образом є ці вогні? Чи проливають вони відповідне світло й на майбутню “загірню комуни” як державу знущань, імперію зла?

- Чи справді заплутався “фанатичний комунар” на трагічних дорогах революції?

Слово вчителя: Твір торкається теми роздвоєння особистості. У світовій літературі часто спостерігаємо бінарні пари: Фауст та Мефістофель, Доріан Грей, Достоевський “Злочин і кара”, “Брати Карамазови”, “Ідіот”, М. Булгаков “Майстер та Маргарита”, “Собаче серце”... В українській літературі: Чіпка, Лукаш, ліричний герой “Інтермеццо”...

Свого героя М. Хвильовий ставить перед вибором: або служіння комуні, або життя матері. В образі безіменного чекіста з новели “Я (Романтика)” наче живе два антиподи: людина за подобою Божою і ходяча догма. Робот - виконавець.

Письменник ніби хоче простежити процес роздвоєння людського Я, дослідження психології Добра і Зла, які живуть у душі цієї людини.

Висновок учнів: Хвильовий був романтиком. Романтиком і бунтарем проти всього, що не вкладалося в його розуміння ідеального образу революції, яка діє за гуманними і справедливими законами.

Письменник постійно кидає нас з одного стану в інший. Ми починаємо предметно відчувати в яких муках проходить боротьба між Добром і Злом, між обов’язком і природним людським почуттям. І все більше починаємо розуміти, що фанатична відданість ідеї несе тільки зло, вбиває почуття справедливості, почуття розуміння правди і добра, руйнує людську особистість, людське обличчя.